

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р **Весела Иванова Гелева** - преподавател по хорово дирижиране в катедра „Музикална педагогика и дирижиране” на Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство ”Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив

за дисертационния труд на **Деница Годорова Чардакова**, хон. ас. в Теоретико-композиторски и диригентски факултет-катедра „Дирижиране” и редовен докторант в НМА "Проф. Панчо Владигеров"-София

на тема **„Специфика на художествената изразност в акапелното хорово творчество на Любомир Пипков”**

за присъждане на научната и образователна степен **„доктор“** по: област на висше образование 8. Изкуства; професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство.

Деница Чардакова е родена в София. През 2005г. завършва с отличие НМУ „Любомир Пипков“ със специалност кларинет в класовете на Данчо Радевски и Борислав Йоцов. Лауреат е на второ място от Първия международен конкурс „Млади виртуози“ /2005г./ През 2010 г. се дипломира в НМА „Проф. Панчо Владигеров“ с две специалности: „Звукорежисура” при проф. Иво Керемедчиев и „Хорово дирижиране” при проф. Теодора Павлович. Деница Чардакова завършва и магистърска програма по „Електронни медии“, специалност „Журналистика” в СУ”Св. Климент Охридски”. Понастоящем е хоноруван асистент по Хорово дирижиране в катедра „Дирижиране“ към ТКДФ на НМА „Проф. Панчо Владигеров“.

Дисертационният труд съдържа увод, 3 глави, заключение, приноси моменти на изследването, приложения, 3 публикации по темата и библиография-83 заглавия и 13 интернет-източници. Общият обем е 244 страници.

В **увода** е посочен **мотивът** за избор на темата-личният музикален вкус на докторанта към творчеството на Л. Пипков и желанието да се възроди обществения интерес към неговото хорово наследство. **Обект** на

изследване са композиционните структурни и драматургични особености на акапелното хорово творчество на Любомир Пипков и анализ на художествените изразни средства. **Целта** е да се проследи формирането на стила и еволюцията на авторския почерк от гледна точка на използваните изразни средства и тяхното драматургично значение. В този смисъл са формулирани съответните **задачи** и работни **хипотези**, които се достигат чрез съответните **методи** на изследване-структурен и сравнителен анализ, синтез на информацията, аналогия и др.

ПЪРВА ГЛАВА „Любомир Пипков в контекста на българското хорово изкуство в периода 1934-1972 г. Особенности на епохата” има три подраздела. Първият „Българското хорово изкуство в периода 1934 – 1972 г.” представя творчеството на т.нар. Второ поколение, което достига качествено ново професионално ниво в българското музикално изкуство. П. Владигеров, В. Стоянов, П. Стайнов, П. Хаджиев, Д. Ненов, М. Големинов, Л. Пипков и др. оформят плеяда от личности със солидно европейско образование и ерудиция, неоспорим талант и желание за утвърждаване на български композиционен стил, основан на съчетанието на фолклорната традиция с постиженията на съвременния музикален език. Разцветът на акапелната хорова музика в този период е свързан с имената на П. Стайнов, Ф. Кутев, Г. Димитров, Св. Обретенов и Л. Пипков. В края на 20-те г. на 20-и век се утвърждават и редица музикални институции-Народната опера, Музикалната академия и Академичния симфоничен оркестър. През 1933г. се създава се и първата композиторска организация „Дружество за съвременна музика”, което активно търси пътища към създаване на национален музикален стил.

Докторантът разглежда създаването на Съюза на народните хорове през 1927 г., преименуван през 1935 г. в Български певчески съюз, като нов повратен момент в музикално-културната история на България и най-вече в историята на българското хорово творчество. Развитието на самодейността и създаването на хорони колективи с отличен гласов потенциал стимулира композиторите и създава благодатно поле за работа във вокалните жанрове. Посочени са повратните моменти в еволюцията на хоровото изкуство в разглеждания период, оказали влияние в тематично и жанрово отношение. Изтъкната е ролята на народните хорове след 1944г. и извеждането на песенния фолклор на професионално ниво. Камерните хорони състави, появили се през 60-те години утвърждават певческата слава на България по света и съхраняват жива връзката творец-

интерпретатор, която в последното десетилетие на разглеждания период става причина за създаването на въздействащи хорови пиеси с дълбока психологическа изразност, засилено внимание към особеностите на словесния текст и ярко емоционално художествено въздействие.

Следващият подраздел представя особеностите на българската акапелна хорова песен в периода 1934 - 1972 г.. Според Чардакова най-голям принос в развитието на хоровото творчество и жанра на акапелната хорова песен са оставили произведенията, написани от композиторите от Второто поколение. Тя отбелязва, че в края на 40-те год. преобладаващата тенденция за тясна връзка с фолклора отстъпва на произведения с по-усложнена фактура и драматичен сюжет, в който не липсва конфликтност. Причините за промяната са обосновани с конкретния исторически момент, развитието на самодейното ансамбловое певческо изкуство и появата на творци със силно изявена индивидуалност. В стилово отношение е отчетено влиянието на градската и масовата песен, както и на съвременната европейска вокална и симфонична музика.

Първа глава завършва с „Обобщен поглед към личността и творческото мислене на Любомир Пипков”. Чардакова проследява жизнения и творчески път на композитора и неговата еволюция. Тя приема за най-пълна и изчерпателна периодизацията на творчеството на Пипков, направена от Иван Хлебаров според която има три периода:

-1921-1944/1946г., 1944/1946-1961г. и 1961-1974 г. и разглежда факторите, които водят до промяната. За първия период това е обучението на композитора в Париж и възможността за 6 години да формира естетически вкус и философски светоглед под влиянието на Пол Дюка и артистичните среди, в които активно общува. Търсенията на младия композитор по отношение на ритъм, метрум, хармония и т.н. намират своя израз в оп. „Янините девет братя”, вокално-симфоничната поема „Сватба”, баладата „Конници” и в емблематичните хорови песни „Жълта пеперуда”, „На нивата”, „Пролетен вятър” и др. Изведена е важна черта на вокалното творчество на Пипков, а именно връзката на поезията и музиката и проникновеното емоционално въздействие.

Следващият етап логично представя друга страна на композитора-афинитет към по-мощни форми, героична и социална тематика, епични сюжети /оп. „Момчил”, „Оратория за нашето време”/. Дисертантът посочва стилово разнообразие на хоровата музика на Пипков от този период: масови политически песни, обработки и хармонизации на фолклор,

спортни и училищни песни и др. Широката мелодична линия и напевността характеризират някои от най-силните му творби от периода „Нани ми, нани, Дамянчо” и „Царевича ранна”.

Последното десетилетие се отличава с философска равностепенност и зрялост, както по отношение на изразните средства, така сюжетно-тематично. Чардакова откроява „4 мадригала” оп. 67, хоровите цикли „Български народни песни за смесен хор” оп.71 и „Приглушени песни” оп.80, които са своеобразен „врх” в Пипковото хорово творчество.

В края на главата докторантът представя своя периодизация и жанрова класификация на хоровото творчество на Пипков, изведена графично в Приложението. Творбите са обособени по 3 признака: изпълнителски състав, жанрова характеристика и специфика на поетичните текстове. Потърсена е взаимовръзката между етапите от неговото лично творческо развитие и тези от общата българска музикална история. Варирането на жанровата специфика е разгледано в контекста на стремежа към национална идентичност на българската музикална култура и актуалните за времето обществени и общокултурни процеси на епохата. Представени са основните черти на отделните вокални жанрове и тенденциите в еволюцията на музикалния език на Пипков. Спецификата на поетичните текстове заема важно място в тази класификация поради специалното отношение на композитора към поезията и словото. Изборът на текст предопределя избора на техническите и изразни средства, а чрез претворяването му в музика, словото добива нови емоционални и сугестивни измерения.

Обект на **ВТОРА ГЛАВА** са жанровите, структурни и драматургични аспекти в акапелното хорово творчество на Пипков. За целта са направени анализи на избрани хорови заглавия от различни творчески периоди.

Първоначалният импулс за сътворяване на хорова музика според докторанта е професионалната работа на Пипков като хормайстор в Софийска опера. В разгледаните ранни опуси „Пролетен вятър”, „На нивата” и „Пролет”, създадени през 30-40-те год., се открива интерес към фолклора и битовата тематика. Музикалният език се характеризира с преобладаването на ритмизирана мелодия, в която липсва ярък интонационен израз. Въпреки това, при така направения хармоничен, фактурен, динамичен и тембров анализ, се установява умението на Пипков

да претворява ярки музикални картини с дълбоко емоционално въздействие.

Следващото творческо десетилетие привнася нови черти към авторския стил и го обогатява с нова тематика и изразни средства. Чардакова изтъква ролята на героичните и социални сюжети, към които Пипков се чувства морално ангажиран и анализира трите най-ярки хорови опуса от този период-„Жълта пеперуда”, „Нани ми, нани, Дамянчо” и „Царевница ранна”. Тя посочва връзката между фолклора и авторската музикална мисъл, които в двуединство трасират пътя към националния музикален стил.

Същевременно с това е разгледана еволюцията на стила на Пипков-задълбочаване на психологизма, широк спектър от динамични нюанси, използване на полифонични похвати, фолклорна орнаментика, съчетана с лирична повествователност, темброва драматургия, агогическа свобода на текста и др.

Последният период бележи творческа зрялост, новаторство и философски прозрения, които намират своя музикален еквивалент в разгледаните от докторанта цикли „4 мадригала” оп.67, „Български народни песни” оп. 71, „Гяволско дърво” оп.76 и „Приглушени песни” оп.80.

В „4 мадригала” връзката с поетичния текст е изключително силна и Пипков неслучайно се обръща към ренесансовия мадригален жанр, който преоткрива по свой начин. Докторантът анализира и извежда основните черти на този цикъл: камерно-лиричен израз, фино нюансиране, своеобразие на мелодичния рисунък, използване на полифонични похвати и стари ладове, темброва драматургия. По отношение на текста се посочва, че агогиката и метроритъмът са в единство, а националната самобитност е ненатрапчиво загатната чрез използването на неравноделни размери.

Интересът на композитора към народната музика намира нови измерения в „Български народни песни” оп. 71 и „Гяволско дърво” оп. 76. Осъвременен, стилизиран и съдържащ квинтесенцията на българския дух, фолклорът заявява своята актуалност и непреходност. Шопският хумор, родопската чувствителност и балканската героика провокират Пипков да създаде авторско песенно творчество на високо художествено ниво. В направените анализи Чардакова проследява връзката между музикалната образност и изразните средства и изследва еволюцията на авторския стил.

„Лебедовата песен” на Пипков-цикълът „Приглушени песни” оп. 80 е философски размисъл за живота и смъртта. Представяйки песните, докторантът анализира връзката им с предишните хорови опуси на композитора и извежда новаторския му подход, плод на житейска и творческа зрялост. Изтънченият музикален език, финото светоусещане и детайлното превъплъщаване на словото в музика са част от достиженията на Пипков, които му отреждат достойно място в българската хорова литература.

ТРЕТА ГЛАВА ”Обща характеристика на художествено-изразните средства в акапелното хорово творчество на Любомир Пипков” съдържа основните приноси на дисертационния труд. За да открие и обобщи най-съществените черти на музикалния израз, Чардакова анализира хорово-песенното творчество на Пипков в следните аспекти: слово, мелодия, ритъм, метрум, темпо, хармония, динамика и полифонични техники.

По отношение на словото е разгледана неговата художествена равноценност с музиката. Любовта на Пипков към поезията и литературата въобще датира от неговата ранна младост. Текстът е импулс и вдъхновение, неговият емоционален заряд предрешава въздействието на музикалната форма в нейната завършена цялост. Фолклорните текстове, както и авторската поезия Пипков подбира внимателно и прозорливо, отчитайки непреходната художествена стойност и потенциала им да бъдат претворени чрез музика. Докторантът разглежда връзките текст-форма и текст-фраза, които илюстрират изтънчения поетичен усет на композитора.

Спецификата на мелодията при Пипков е разгледана във връзка със словото и пластиката на речта. Оформянето на ярък музикален тематизъм при композитора се наблюдава след 1936 г. Отчетена е съществената роля на сюжетната линия, която предпоставя различни типове мелодика-широка и разпевна в люлчината песен „Нани ми, нани, Дамянчо”, обогатена с мелизматика в „Жълта пеперуда”, опростена и монотонна в „На нивата”, плакатно-ярка и декларативна в масовите песни, речитативна в някои от мадригалите.

Темпото и метроритъма в акапелното творчество на Пипков са представени във връзка с драматургията и речта. Чардакова подчертава архитектурната роля на ритъма и метрума и тяхното значение като основополагащи фактори на стройната музикална организация. Многообразието на неравноделни и променливи размери, синкопи, цезури,

остинатни пластове, кратки реплики с речитативен характер и др. подчертават желанието на композитора да избегне квадратността и строгата симетрия. Метроритмичното богатство на песните е разгледано в контекста на стремежа за утвърждаване на българския национален музикален стил и неговата уникалност.

Изследвайки хармоничния език на Пипков, дисертантът отбелязва някои от чертите на неговата еволюция-от класически диатонични средства в ранния период на творчеството, през използване на хроматични елементи, до появата на алеаторно-сериен принцип в късните опуси. Неизменна остава връзката с фолклора, придаваща национален акцент на творчеството му. Тя прозира в използването на акорди с нетерцов строеж, наличие на секундови и квартови структури, както и в използването на стари ладове, придаващи специфичен колорит. В късните творби, с развитието на конфликтността в сюжета, навлиза и хроматиката, която обуславя повишената степен на дисонантност.

При анализа на динамиката като важно изразно средство Чардакова отбелязва, че Пипков е изключително пунктуален в изискванията си към изпълнителите. Той изрично отбелязва в партитурата всички динамични детайли, с което изрично указва интерпретацията в този аспект. Тя подчертава разнообразната динамична скала и проблемите, стоящи в тази връзка пред изпълнителите и диригента, както и афинитета на композитора към приглушения звук и нюансите на “*p*”.

Във финала на Трета глава дисертантът дефинира хоровия стил на Пипков като полифоничен, защото счита, че полифоничните средства, форми и методи, с които той изгражда хоровите си произведения са типични за цялото му творчество. Използването на бурдонна и остинатна техника, сложен контрапункт, контрастна и имитационна полифония са илюстрирани с конкретни примери от песенното творчество на композитора.

Като препоръка бих посочила допълването на този раздел от труда с анализ на две много съществени художествено-изразни средства, а именно щрихи и тембър, както и да бъдат засегнати проблемите на ансамбъла в разгледания репертоар. Това би обогатило цялостното представяне на музикалния свят на Пипков и би допълнило проблема за пълноценната интерпретация на неговото хорово акапелно творчество.

Сред посочените от докторанта **приносни моменти** в труда трябва да се открие следното:

- за първи път се обобщават художествено-изразните средства, които изграждат многопластовото и драматургически разнообразно акапелно творческо наследство на Любомир Пипков.

- направен е опит за подробна периодизация и жанрова класификация на хоровото творчество на композитора по три показателя-изпълнителски състав, жанрова характеристика на песните и специфика на поетичния текст.

- въз основа на обстояния анализ на акапелното творчество на Пипков: хармоничен, мелодичен, ритмичен, художествен, фактурен, са направени изводи и обобщения, имащи пряко отношение върху изследването на стила и изразните средства в акапелната хорова музика на композитора. Направените анализи илюстрират еволюцията на авторския стил и музикален език в различните периоди от неговото творческо развитие.

Трябва да се отбележи и желанието на докторанта да се популяризира хоровото творчество на Пипков чрез предоставяне на нотен и аудио материал, с който да се улесни работата на бъдещите интерпретатори-диригенти и певци.

Изложението на дисертационния труд се характеризира с ясен изказ, и обосновано представяне на фактологията, както и изобилие от нотен и библиографски материал, подкрепящ авторската теза.

В заключение на гореказаното предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Деница Годорова Чардакова научната и образователна степен „Доктор“ по: област на висше образование 8. Изкуства; направление 8.3. – Музикално и танцово изкуство.

05.12. 2019г.

Пловдив

доц. д-р Весела Гелева